

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№БД - 3.03

2019 ийл «15» ои

Соғлиқни сақлаш вазирлиги

102 - союз буярун

2019 ийл «05» айрик

ХИРУРГИЯ ВА ХАРБИЙ ДАЛА ХИРУРГИЯСИДА ХАМШИРАЛИК
ИШИ ФАНИ

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси	500000	-“Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот”
Таълим соҳаси	510000	-“Соғлиқни сақлаш”
Таълим йўниалиши	5510700	-“Олий хамширалик иши”

Тошкент – 2019 ийл

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни саклаш вазирлигининг 2019 йил “25” 04 даги “107” – сонли буйруғининг 2-илюваси билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни саклаш вазирлиги хузуридаги тиббиёт олий ва ўрта маҳсус касб-хунар таълим муассасалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашининг 2019 йил “15” 04 даги “1” – сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Олий ва ўрта маҳсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашда маъқулланган, ОЎМТВнинг 2018 йил “7” 12 даги 1000 -сонли буйруғи билан келишилган.

Фан дастури Тошкент педиатрия тиббиёт институти томонидан ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

Дадаев Ш.А.

ТошПТИ хирургик касалликлар кафедраси мудири, т.ф.д., профессор

Рахимов О.У.

ТошПТИ хирургик касалликлар кафедраси ассистенти

Джуманов А.К.

ТошПТИ хирургик касалликлар кафедраси ассистенти

Тақризчилар:

Даутов Ф.А.

ТошВМОИхирургия ва болалар хирургияси кафедраси профессори, т.ф.д.

Аскаров Т.А.

ТошПТИ умумий хирургия, топографик анатомия ва оператив хирургия асослари кафедраси мудири, т.ф.д., профессор.

Фан дастури Тошкент педиатрия тиббиёт институти Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2019 йил “22 март” даги “8”-сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Дастур Олий хамширалик йуналиши талабалари учун хирургия ва харбий дала хирургиясида хамширалик иши фанидан тузилган бўлиб, талабаларга хамширалик ташхисини қўйиш ва уни асослашга тайёрлаш, врачача бўлган холатларда bemor холати оғирлигини ўз вақтида бахолашни ўргатиш. Ҳамда bemor организми анатомо - физиологик, ёшига боғлиқ хусусиятлар, шунингдек организмдаги функционал тизимларнинг ўзаро боғлиқлиги ва регуляцияси, саломатлик түғрисида тушунча ва уни муҳофаза қилиш омиллари, соғлом хаёт кечириш тарзи ва саломатликнинг ижтимоий аҳамиятининг гигиеник асослари хақида тушунча беради. Хирургик операцияларга тайёргарлик ва хирургик амалиётни олиб бориш бўйича билим ва қўнікмаларни камраб олган. Хирургияда учрайдиган патологик ҳолатлар ва асоратларда тиббий врачача бўлган ёрдам қўрсатиш. Шошилинч ҳолатларда шошилинч тиббий ёрдамни амалга оширишга каратилган.

Дастур ўрганишнинг мақсади ва вазифалари, билимларга, қўнікмаларга қўшимча талабларни ўз ичига олади. Дастурда замонавий технологияларни қўллаш, билимларни назорат қилиш ва баҳолашни ҳисобга олган ҳолда ўқитиш, усувларга қўйилган талаблар аниқ ишлаб чиқилган.

«Хирургия ва харбий дала хирургиясида хамширалик иши» фани 2 курсда умумий клиник фанлар блокида талабаларга ўқитилади.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

Хирургия ва харбий дала хирургиясида хамширалик иши фанини ўқитишдан мақсад – хирургик касалликларда хамширалик жараёнини ўтказа оладиган олий маълумотли хамшираларни тайёрлаш, уларга иш фаолиятида керак бўладиган билимлар, амалий қўнікмаларни шакллантириш, ҳамда хозирги замон жарроҳлиги илмий-техникавий ютуқлари билан таништиришдир.

Бу мақсадда қўйидаги асосий вазифалар ўрганилади: талабаларни хирургик bemorлар билан таништириш, жарроҳлик амалиётлари билан таништириш, асептика ва антисептика асосларини ўргатиш, операция этаплари ва хамширанинг бу ўринда тутган ўрни, талабаларга соғлом турмуш тарзи ва тўғри овқатланишига багишланган санитария-тарғибот ишлари бўйича сухбатлар ўтказишга ўргатиш, талабаларни хирургияда қўлланиладиган замонавий ташхисот, текширув ва парвариш усувларига ўргатиш. Талабаларга жарроҳлик амалиёти операция олди, операция ва операциядан кейинги даврларини олиб боришни, бошқаришни ва ўз вақтида

тез ёрдам чора тадбирларида фаол қатнашиш бўйича билим ва амалий кўникмаларга ўргатиш.

Фан бўйича талабаларнинг билимига кўникма ва малакасига кўйидаги талаблар кўйилади. “Хирургия ва харбий дала хирургиясида ҳамширалик иши” ўкув фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида бакалавр:

- хирургик касалликларининг этиопатогенетик асослари;
- хирургик касалликларининг клиник манзаралари ва диагностикасининг аломатлари;
- хирургик касалликларнинг одатдаги ва асоратланган кечишида, касалнинг ёши ва преморбид фонга боғлик равишдаги кечиш аломатлари;
- алоҳида симптом ва сидромларнинг диагностик ахамияти;
- инструментал, серологик, биохимик, морфологик текширув усуллари, уларнинг имкониятлари ва қўлланилиши;
- катта ёшдагилар хирургик патологияларини даволашнинг умумий принциплари;
- хирургик касалликлари бор катта ёшдаги беморларни диспансеризация ва реабилитация усуллари;
- соғликни сақлаш бирламчи звеноларида катта ёшдаги ахолига хирургик ёрдам кўрсатиш принципларини эгаллаш;
- кичик хирургик манипуляциялар ва амалиётлар усуллари;
- харбий харакатларда тури шикаст ва заарланиш мөхиятини билиш;
- жанговор шикастлар хақида;
- жабрланганларни саралашни ўрганиш;
- жароҳатланганларга тиббий-эвакуация босқичларида кўрсатиладиган тиббий ёрдам ҳажмини аниглаш ҳақида тасоввурга эга бўлиши керак;
- хирургик патологияни аниглаш учун бемордан анамнез йигиш ва текширишни;
- касалликнинг кечиш аломатларидан келиб чиқиб эрта диагностика мезонларини аниглаш, дифференциал диагностика ўтказишни;
- мавжуд касалликнинг таснифий белгиларини қўллаб, ташхисни шакллантириш ва даволаш тактикасини аниглаш;
- мутахассислар маслахатига кўрсатмаларни аниглаш;
- жанговор жароҳат олганларни тиббий-эвакуация босқичларида саралай олиш;

- тиббий эвакуация босқичларида ёрдам ҳажмини аниклай олиш ва биринчи тиббий ёрдам кўрсата олиш;
- реабилитацион режимлар чизмасини ишлаб чиқиш;
- шошилинч вазиятларда тезкор ёрдам кўрсатиш;
- кичик амалиётларни бажара олиш;
- организмнинг анатомо-физиологик, ёшига боғлик хусусиятларни;
- организмдаги функционал тизимларнинг ўзаро боғликлиги ва регуляцияси;
- соғлом ҳаёт кечириш тарзи ва саломатликнинг ижтимоий ахамиятининг гигиеник асослари;
- даволаш ва ташхис қўйиш асбобларини қўллашга кўрсатмалар;
- кечиктирилмас ҳолатларда даволаш хақида;
- соғлом турмуш тарзини тарғибот килишини *билиши ва улардан фойдалана олиши*;
- қўлларни оқар сув остида ювиш техникиаси;
- стерил ҳалатни кийиш босқичлари;
- стерил қўлқопларни кийиш босқичлари;
- румолли боғламлар қўйиш техникиаси босқичлари;
- “Чепец” боғлами: кўрсатмалар ва қўйиш кетма кетлиги;
- Гиппократ қалпокчасини қўйиш техникиаси;
- югансимон боғламни қўйиш техникиаси;
- бармок билан қон томирларни босиб қон тўхтатиш соҳалари;
- Эсмарх жгутини қўйиш техникиаси;
- юмшок тўқималар ёпиқ шикастланганда биринчи ёрдам босқичлари;
- сифон ҳўкна бажариш техникиаси;
- магистрал қон томирларда пульсацияни аниглаш;
- қўл артериал босимни үлчаш;
- оёқда артериал босимни үлчаш;
- оёқларни эластик бинтлаш;
- ташки артериал ва веноз қон кетишни тўхтатиш;
- сийдик қопини катетеризация ўтказиш *кўникмаларига эга бўлиши керак*,

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1 - мавзу. Асептика ва антисептика.

Асептика ва антисептика, олимларнинг асептика ва антисептикани ривожланишидаги хизматлари, антибиотиклар ва бошқа антимикроб препаратлар, уларнинг қўлланилишига кўрсатма ва монеликлар.

2-мавзу. Жарохатлар. Жарохатларни даволаш.

Жарохатлар, уларнинг классификацияси, жарохатларнинг кечиш жараёни. Жарохатларни даволаш. Жарохатга бирламчи хирургик ишлов бериш принципи. Бирламчи ва иккиласми инфицирлани.

3-мавзу. Хирургик операциялар.

Хирургик операция хакида тушунча, классификацияси, операция олди ва операцияданкейинги давр. Ушбу даврларнинг ижобий кечишида олий малакали хамширининг тутган ўрни.

4-мавзу. Шикастланиш синдроми.

Шикастланиш синдроми, травматик шок, травматик токсикоз хакида тушунча. Реанимация хакида тушунча.

5-мавзу. Қон кетиши ва қон йўқотиш синдроми.

Қон кетиши ва қон йўқотиш синдроми. Вақтнчалик ва батамом қон тўхтатиш усулари. Қон тўхтатувчи дори воситалари. Олий малакали хамширининг қон кетиши синдромида тиббий ёрдамни ўз вактида кўрсатишда тутган ўрни.

IV. Амалий машғулотлар бўйича қўрсатма ва тавсиялар амалий машғулот учун кўйидағи мавзулар тавсия этилади:

1. Асептика ва антисептика, хирургик инфекцияни олдини олиш, операция блоки, боғлов хонаси, операция ва боғлов хонасини йиғишириши.
2. Жарохатлар, классификацияси. Жарохатланганда биринчи ёрдам кўрсатиш, уларнинг асорати ва оқибатлари билан курашиш. Жарохатга БЖИ бериш.
3. Суяклар синиши, бўғимлар чиқиши, политравмаларда беморларни транспортировка қилиш. Десмургия, иммобилизации принциплари.
4. Хирургик асборблар, классификация, уларни қўллаш, стерилизацияга тайёрлаш ва стерилизацияси.
5. Хирургик операциялар, классификацияси. Операциядан олдинги ва кейинги давр. Бу даврдаги асоратлар ва уларнинг олдини олиш.
6. Қон кетиши синдроми, диагностика, қон кетишини тўхтатиш.
7. Ўтқир қорин синдроми ва қорин ургент патологияларида (ичак тутилиши, механик сариқлик) тўғри ташхислашни ташкил этишда хамда текширув кетма-кетлигига хамширининг тутган ўрни.
8. ХДХ. Травматик шок. Узоқ вакт эзилиш синдроми. Терминал холатлар, реанимация.
9. Термик жарохатланиш. Куйишлар ва совук уриши.
10. Кўкрак ва кўкс оралиги аъзолари шикастлари.

11. Қорин ва чаноқ аъзолари шикастлари.

12. Бош мия ва орка мия шикастлари. Жарохатланганларни транспорт иммобилизацияси.

Клиник машғулотлар мавзувий режа бўйича касалхонанинг хирургия ва реанимация бўлимларида, амалий қўнималарни эгаллашаудиторияда ўтказилади. Мазкур фанни ўқитиш жараёнида тъзимнинг замонавий методлари, педагогик ва ахборот коммуникация технологиялари қўлланиши назарда тутилган. Барча амалий машғулотлар ва маърузалар мавзулари бўйича замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион усулда мультимедия дастурлари тузилган. Амалий машғулотларда интерактив усуллардан (кичик гурухлар усули, ақлий хужум, уч босқичли интервью, ручка стол устида) фойдаланилади. Амалий машғулотлар ва маърузалар мавзулари бўйича график органайзерлардан фойдаланиш назарда тутилган.

“Хирургия ва харбий дала хирургиясида хамширилик иши” фани йўналишларидан келиб чиқсан холда клиник амалиётни ўтиш даврида талабалар амалий қўнималарни ўзлаштиришлари қўзда тутилган.

Амалий қўнималар рўйхати:

1. Қўлларни оқар сув остида ювиш техникиси.
2. Стерил халатни кийиш босқичлари.
3. Стерил қўлқопларни кийиш босқичлари.
4. Румолли боғламлар кўйиш техникиси босқичлари.
5. “Чепец” боғлами: қўрсатмалар ва кўйиш кетма кетлиги.
6. Гиппократ қалпокчасини кўйиш техникиси.
7. Югансимон боғламни кўйиш техникиси.
8. Бармоқ билан қон томирларни босиб қон тўхтатиш соҳалари.
9. Эсмарх жгутини кўйиш техникиси.
10. Юмшоқ тўқималар ёпиқ шикастланганда биринчи ёрдам босқичлари.
11. Сифон хўкна бажариш техникиси.
12. Магистрал қон томирларда пульсацияни аниқлаш.
13. Қўл артериал босимни ўлчаш.
14. Оёқда артериал босимни ўлчаш.
15. Оёқларни эластик бинтлаш.
16. Ташки артериал ва веноз қон кетишини тўхтатиш.
17. Сийдик қопини катетеризация ўтказиш техникиси.

Ўкув клиник амалиётни ташкил этиш бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Талабаларнинг “Хирургия ва харбий дала хирургиясида хамширалик иши” фани барча йўналишлари бўйича клиник амалиёти таълим жараёнининг 50% ини ташкил қиласди ва фан йўналишлари бўйича клиник амалиёти касалхоналарнинг хирургик, травматологик, қон-томир бўлимларида, шифохоналарнинг қабул бўлимларида, поликлиникаларда ўтказилади.

Амалий машғулотда амалий қўникмаларга ўргатиш жараёни батафсил режалаштирилади ва бир неча босқични ўз ичига олади:

1. Биринчи босқич – машғулотнинг мақсади ва вазифаларидан келиб чиқкан ҳолда ўрганилаётган амалий қўникмани ўрганиш мотивацион асоси аникланади, унинг назарий жиҳатлари мухокама қилинади. Амалий қўникмаларни амалга ошириш учун керакли асбоб анжомлар ишлаш механизми, ишлатиш қойдалари билан талабалар таништирилади.

Биринчи босқични амалга ошириш учун кафедрада барча асбоб анжомлар мавжуд ва ишчи ҳолатда бўлиши лозим.

2. Иккинчи босқич – амалий қўникмани намойиш қилиб бериш ва кўп марта машқ қилиш. Бу босқични амалга ошириш учун амалий қўникмаларни қадамма-қадам алгоритми педагог томонидан ва видеофильмлар орқали намойиш этилади, алгоритм асосида босқичма босқич тўғри бажаришга алоҳида эътибор қаратилади. Талаба амалий қўникмани мустақил, бироқ педагог назорати остида муляжлар, тренажёрлар, фантомлар ва манекенларда, талабалар ўзаро бир-бирида кўп марта машқ қилиб ўрганадилар. Бошида барча босқичларни алоҳида, кейин умумлаштирган ҳолда тулиқ ва тўғри бажара олгандан сўнг bemорда қўллашга руҳсат берилади (имитацион тренинг).

Иккинчи босқични амалга ошириш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган амалий қўникмалар қадамма-қадам алгоритми ва видеофильми, ўкув-услубий қўлланмаси, бажариш схемаси ёки техникиаси ва х.к., баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилган бўлиши лозим. Муляжлар, тренажёрлар, фантомлар ва манекенлар, имитаторлар, асбоб анжомлар бўлиши лозим ва керакли шарт шароитлар (максимал дараҷада иш шароитига якин моделлаштирилган) яратилиши лозим. Бу босқичда педагог назорат қиласди ва керак бўлганда талабалар ишидаги хатоликларни тўғрилайди. Бу жараёнда талаба ҳаракатлари видеотасвирга олинниб ўзига намоиш этилиши, критик

муҳокама қилиниши мумкин. Талаба, унинг хатоси нимада эканлигини, ўқитувчига ва бошқа талабаларга тушунтириб беради ва сўнгра муолажани такрорлайди. Интерфаоллик шунда намоён бўладики, бунда бошқа талабалар эксперт сифатида чиқишда ва ўқитилаётган талабанинг амалий қўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашда иштирок этадилар. Амалий қўникма автоматизм дараҷасигача етказилиши мақсадга мувофик.

3. Учинчи босқич - ўрганилган билим ва амалий қўникмани беморда қўлаш. Бу босқичда талаба ўзлаштирилган билим ва амалий қўникмани турли хил клиник ҳолатларда (шу жумладан шошилинч ҳолатларда) қўлашга, олинган натижаларни тахлил қилишга ва шу маълумотлар асосида ҳаракат тактикасини белгилашга педагог назоратида ўргатилади.

Учинчи босқични амалга ошириш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган ўкув, услубий қўлланмалар, фотосуратлар, вазиятли масалар ва тестлар тўплами, кейслар, клиник протоколлар, диагностика ва даволаш стандартлари, ўргатувчи касаллик тарихлари ва амбулатор карталар ва х.к. ишлатилиши лозим. Интерфаоллик шунда намоён бўладики, бунда бошқа талабалар нафақат эксперт сифатида чиқишда ва ўқитилаётган талабанинг амалий қўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашда балки командада ишлашда иштирок этадилар.

4. Тўртинчи босқич – хуроса. Бу босқичда педагог талаба томонидан олинган билим ва эгаллаган қўникмани беморларда, турли хил вазиятларда, фаолият жараёнида тўғри ва тулиқ қўллай олишига ишонч ҳосил қилиши керак ва шунда амалий қўникма ўзлаштирилди деб хисобланади.

Тўртинчи босқични амалга ошириш учун талаба бемор билан мустақил ишлаши педагог томонидан назорат қилинади, тиббий хужжатларни, касаллик тарихини ёзиб ҳимоя қилганда баҳоланади.

Машғулот сўнггида ўқитувчи ҳар бир талабанинг амалий қўникмани ўзлаштирганлигини тасдиқлади. Талаба амалий қўникмани ўзлаштира олмаган вазиятларда, машғулотдан ташқари вактда мустақил ўзлаштириш тавсия этилади ва педагогга қайта топширади. Талаба барча амалий қўникмаларни ўзлаштирган ҳолда фанни ўзлаштирган ҳисобланади.

Лаборатория ишларини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар

Фан бўйича лаборатория ишлари намунавий ўкув режада кўзда тутилмаган.

V. Мустакил таълим ва мустакил ишлар

Талабаларнинг мустакил иши фан бўйича ўкув режасида кўрсатилган ва ушбу фанни яхши ўзлаштириш учун мўлжалланган ва ажралмас кисми хисобланади.

Талабаларнинг мустакил тайёрланиши учун тавсия килинган мавзулар:

1. Хирургик амалиётда хаширалик иши моҳияти.
2. Антимикроб препаратлар, антибиотиклар.
3. Инфекция. Бирламчи ва икиламчи инфицирланиш. ДВС синдром.
4. Юрәк ёпик массажи техникаси, дефибриляция.
5. Ўткир қорин синдроми ва уни ўз вактида ташхислаш.
6. Ичак тутилиш синдроми.
7. Меъда-ичакдан қон кетиши синдроми.
8. Сарғайиш синдроми, тахлил ва ташхислаш.
9. Беморларни шошилинч текширув усусларига (ФГС, ЭРХПГ, КТ, колоноскопия) га тайёрлаш.
10. Ўткир буйрак коликаси, ўткир сийдик тутилиш синдроми, гематурия.
11. Напалмли куйишлар.
12. Бош ва умуртқа шикасти.
13. Капилляр кон кетиши.
14. Ётөк ва трофик яралар.
15. Хирургик асбоблар.
16. Хирургик асбоблар стерилизацияси.
17. Иплар стерилизацияси.
18. Атравматик игналар, уларнинг камчилиги ва афзалликлари.
19. Игналар замонавий стерилизацияси.
20. Оёқ-қўл иммобилизацияси.

Мустакил ўзлаштириладиган мавзулар бўйича талабалар томонидан:

Рефератлартайёрлаш ва уни тақдимот қилиш тасия этилади.

Фан бўйича курс иши (лойиҳаси)

Фан бўйича курс иши режалиштирилмаган.

VI. Асосий ва қўшимча адабиётлар хамда ахборот манбалари

Асосий адабиётлар

1. Қаюмов Т.Х. Хирургияда хамширалик иши. Дарслик. Тошкент. Ибн Сино. 2003 й.
2. Гостищев В.К. Общая хирургия. Учебник. Москва. Медицина, 2000г.

3. Sh.I.Karimov Xirurgik kasalliklar. Дарслик. Тошкент. Ибн Сино нашриёти. 2011 й.

4. Заривчацкий М.Ф. Сестринское дело в хирургии. Учебник. Москва. Изд-во - Феникс, 2006г.

Қўшимча адабиётлар:

1. Кошелев А.А. Медицина катастроф. Теория и практика. Учебное пособие. Серия «Сестринское дело», СПб., «Паритет» 2000г.
2. Краснов А.Ф. и др.: Сестринское дело. Учебное пособие. Том 2. Москва, ГП «Перспектива» 2000г.
3. Грицук И.Р., Ванькович И.К. Сестринское дело в хирургии. Учебное пособие. Минск. «Высшая школа», 2000г.
4. Кузнецова В. Сестринское дело в хирургии. Серия «Медицина для вас». Учебник. Ростов на Дону. «Феникс» 2000г.

Интернет сайтлар:

1. www.tma.uz
2. www.zvonet.uz
3. www.medi.ru,
4. www.medlinks.ru,
5. www.obgyn.net,
6. www.medscape.com,
7. www.medland.ru,
8. www.med-lib.ru,
9. www.speclit.spb.ru,
10. www.cochrane.org,
11. www.ksmed.ru/pat/gynecology,
12. www.medsan.ru,
13. www.medtm.ru/gyn.html,
14. www.dir.rusmedserv.com/index/speciality,
15. www.healthua.com/parts/gynecology
16. www.medinform.net,
17. www.medlain.ru.